

بررسی اقتصاد خانواده

<?xml encoding="UTF-8">

نقش زن در سامان دهی اقتصاد خانواده

اقتصاد خانواده به معنای چگونگی سامان دهی و مدیریت منابع خانه است. خانواده سازمانی است که تولید و توزیع کالاهای مورد نیاز را فراهم می سازد و زن بدون مناقشه به عنوان یکی از دو رکن اساسی خانواده در این سازماندهی و مدیریت، نقش اساسی را ایفا می کند. جایگاه مادری و همسری عمده ی منابع مصرف را به زن می سپارد و انتظار می رود که او بتواند با سازماندهی و مدیریت صحیح بین درآمد و مصرف، توازن برقرار کند و با برنامه ریزی و اجرای صحیح در رشد و توسعه ی اقتصاد خانواده نقش مؤثر ایفا نماید. از آن جا که جدول بازدهی اقتصاد خانواده در تنظیم نمودار رشد و توسعه اقتصادی جامعه و برنامه های کلان بخش های مختلف دولتی و خصوصی تأثیر به سزا دارد، می توان گفت که زنان در واقع نقش کلیدی در استفاده ی بهینه از منابع را دارند. منابع در این جا شامل: زمان، پول یا درآمدهای دیگر می باشد.

دسترسی به منابع سخت، و از دست دادن آن ها آسان است؛ از این رو باید مدیر خانواده با سازماندهی و مدیریت صحیح و سالم بتواند بهترین انتخاب ها و گزینش ها را داشته باشد.

خانواده غیر از منابع مادی منابع دیگری نیز در اختیار دارد که قابل تبدیل به پول نیست و در بیشتر موارد تجدیدپذیر هم نمی باشد. از جمله ی این منابع؛ عشق، انسجام خانواده، خاطرات خوش و ... است، و چون این منابع برای اعضای خانواده رضایت خاطر ایجاد می کند، باید نقش اساسی آن ها و جایگاه خاص هر کدام مورد توجه قرار گیرد تا افراد بتوانند با بالاترین سطح مطلوب از آن ها بهترین استفاده را بنمایند؛ از این رو باید گفت: انتخاب، قلب اقتصاد خانواده است.

نقش الگوهای دینی در هدایت زندگی بشر به سوی فلاح و رستگاری دنیا و آخرت زنده و پویا است. حضرت زهرا (س) همان گونه که در تمام شؤون، الگویی حسنه است، در این مورد نیز بهترین نقش را در مدیریت و سازماندهی اقتصاد خانواده ایفا می نماید. در سیره ی عملی حضرت زهرا (س) نقش منابع غیر مادی در اقتصاد اسلامی مهم تر از منابع اقتصادی است که آن حضرت بهترین شکل معقول و منطقی را جهت استفاده از آن ها به کار گرفت. از آن جمله؛ شکرگزاری، دعا و کمک گرفتن از ذکر خداوند برای رفع نیازمندی های مادی خانواده و ... بیشترین رضایت خاطر را برای اعضا ایجاد می کند. آنچنان که در ماجرای اطعام مسکین و یتیم و اسیر اعضای خانواده شامل: همسر، فرزندان و حتی خادم منزل با رضایت و خشنودی کامل، حضرت زهرا (س) را همیاری نمودند.

امروز عوامل تأثیرگذار بر رضایت مندی یا تابع مطلوبیت خانواده در ادبیات اقتصادی شامل: عوامل اقتصادی و غیر اقتصادی است که باعث افزایش مطلوبیت خانواده ها می شود.

وظایف اقتصادی زن در اجتماع

همان گونه که خانواده به عنوان واحد کوچکی از اجتماع در پیشرفت و توسعه فرهنگی جامعه نقش اول را دارد، در توسعه و رشد اقتصادی جامعه نیز نقش اساسی را ایفا می کند و میزان، چگونگی و نوع حضور او در عملکرد و چرخه های اقتصاد کشور تأثیرگذار است.

یکی از اساسی ترین اهداف تشکیل خانواده، بقای نسل و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز جامعه است. توسعه و رشد اقتصادی در گرو نیروی کار فعال و تحصیل کرده است؛ بنابراین یکی از عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی نیروی انسانی یا سرمایه های انسانی است.

خانواده به عنوان اولین پایگاه تربیت و پرورش منابع انسانی است؛ از این رو جامعه باید با تقویت نهاد خانواده زمینه توسعه اقتصادی را مهیا سازد. امروزه تئوری سرمایه ی انسانی در مقابل سرمایه ی فیزیکی مورد توجه اقتصاددانان و جامعه شناسان دنیا است.

در این تئوری سرمایه های انسانی با ارزش تر از دارایی ها و منابع طبیعی و ذخایر زیرزمینی به شمار می آیند و هرچه بر روی انسان ها سرمایه گذاری شود، رشد و توسعه جامعه افزون خواهد شد. از این رو؛ پیشرفت علم و دانش، نگرش و مهارت افراد، ظرفیت تولیدی جامعه را ارتقا می بخشد و در نتیجه رشد و توسعه ی فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی تسهیل و تسریع می گردد. این نظریه می تواند در دو سطح خرد و کلان آثار مطلوب خود را نشان دهد. در مقطع خرد، بازدهی خصوصی را افزایش می دهد و در سطح کلان رشد و توسعه ی جامعه را به همراه دارد، و چون پرورش منابع انسانی از کانون خانواده آغاز می شود، و مادران نقش اساسی را در زمینه تربیت و پرورش فرزندان ایفا می کنند، اثرگذاری قابل توجه آنان آشکار است و این نقش، ویژه ی زنان است.

زنان به عنوان عامل پرورش و رشد نیروی کار، در جریان بهره وری و تولید ناخالص ملی سهم دارند، که با سرمایه گذاری در اطلاعات، دانش ها، نگرش ها و مهارت های زنان این ارزش افزوده خواهد شد؛ بنابراین تلاش حاکمان و نظارت و توجه ملّی به این امر بازخورد مستقیم در پیشرفت کشور را دارد؛ زیرا هرگاه منابع انسانی در محیطی سالم و با انگیزه و احساسات و عاطفه و خیرخواهی و ... پرورش یابد و با عزت نفس و مناعت زندگی را بگذرانند، نیروی قوی تری در چرخش امور اقتصادی و اجتماعی خواهد داشت. زنان با فراهم کردن و آماده ساختن محیطی با نشاط و صمیمی برای تأمین نیازهای مادی و معنوی و توجه به بهداشت روحی، جسمی و روانی اعضای خانواده اثر مستقیم بر اقتصاد جامعه می گذارند.

سیره ی عملی حضرت زهرا (س) جهت گیری صحیح و نتایج ارزشمندی را نشان می دهد.

حضرت زهرا (س) کار خانه را تا جایی که برای افراد خانواده و حتی فرزندان شیرخوار، مطلوبیت و رضایت خاطر ایجاد می کرد، برنامه ریزی می فرمود. بلال می گوید: روزی حضرت زهرا (س) را دیدم که مشغول آرد کردن گندم بود در این هنگام فرزندش حسین گریه و بی تاب می کرد. خدمتشان عرض کردم: برای کمک به شما آسیاب کنم یا بچه را آرام نمایم؟ حضرت فرمود: من به آرام کردن فرزند اولی هستم، شما آسیاب را بچرخانید. ([1])

این بهترین الگو برای ایفای نقش مادر و توجه به نیاز عاطفی فرزند و انتخاب صحیح در تخصیص و بهینه سازی اقتصادی است؛ چرا که با این کار حضرت زهرا (س) توجه به رضایت خاطر و مطلوبیت فرزند شیرخوارش را بر ادامه کار منزل ترجیح داد که نتیجه ی این تلاش ها، پرورش منابع و سرمایه های انسانی است؛ آن گونه که همین فرزندان در جهت برقراری عدل و داد و عدالت اجتماعی و اقتصادی و ... از تربیت و تعلیم کامل بهره مند شدند و جامعه را نیز رهبری نمودند.

در پرورش منابع نیروی انسانی باید به بعد معنوی و ارزش های اخلاقی و دینی توجه ویژه شود؛ تا این نیروها همراه با پیشرفت و رشد و تعالی در بعد مادی و اقتصادی بتوانند از رشد اخلاقی و ارزشی نیز برخوردار گردند و توسعه اقتصادی در جهت برقراری و تحکیم عدالت اجتماعی که از جمله برنامه های دین است پیش رود؛ وگرنه منافع توسعه ی اقتصادی برای قشر خاصی از جامعه سودبخش خواهد بود و اقشار مستضعف جامعه را در بر نخواهد گرفت.

نتیجه گیری

خانواده تنها منبع عرضه کننده نیروی کار جامعه می باشد. همچنین خانواده ها می توانند بخش مهمی از سرمایه فیزیکی اقتصاد جامعه را از راه سپرده گذاری، خرید اوراق مشارکت، اوراق سهام و ... فراهم کنند و سرمایه خود را در راه تولید و کسب و کار قرار دهند. از سوی دیگر چون خانواده مصرف کننده ی کالاها و خدمات تولید شده در جامعه است؛ روش استفاده ی صحیح از کالاها و خدمات، میزان بهره وری را بالا می برد و از هدر دادن امکانات و دستاوردها جلوگیری می کند. چنان که اگر فرهنگ قناعت و صرفه جویی از سوی خانواده ها رعایت شود؛ به سطح جامعه نیز کشیده شده و نیروی انسانی در سطوح مختلف اداری، صنعتی، کشاورزی و ... به سوی حیف و میل بیت المال و سرمایه های ملی و یا دست اندازی به اموال دیگران حرکت نخواهد کرد و این مسأله نتایج بسیار با خیر و برکتی به همراه دارد. به عبارت دیگر رشد و توسعه ی کشور در قالب فرهنگ سازی خانواده ها آن هم از جانب رکن تربیتی آن؛ یعنی زن امکان پذیر است.

نقش زن در اقتصاد

مدیریت بودجه ی خانوار؛ مدیریت دارایی های خانواده با توجه به ترجیحات فرد و خانواده تعیین می شود. شاید شیوه ی تهیه ی غذاها، استفاده ی بهینه از امکانات و وسایل منزل و پوشاک و وسایل شخصی هر فرد، نظافت و نگه داری و حتی قرار دادن وسایل، مراقبت از فرزندان و تأمین سلامت آنان، در مجموعه ی سرمایه های هر خانوار ناچیز و نادیده به حساب آید، و فقط سهام اوراق مشارکت، پول و ... به عنوان سرمایه در نظر گرفته شود، اما باید به این نکته توجه داشت که تولید مواد غذایی، البسه و دیگر مایحتاج و نیز جمع آوری و نگه داری وسایل شخصی و جمعی خانواده ها که نیاز به یک برنامه ی صحیح دارد به دست مدیر شایسته ی خانه، با کم ترین هزینه، بالاترین مطلوبیت را در پی خواهد داشت. مدیر خوب خانواده باید بتواند در مواقع کمبود یا حذف بعضی امکانات، جایگزین مناسبی را انتخاب نماید، بدون آن که تغییری در مطلوبیت ایجاد شود. مثلاً اگر برنج گران یا کم می شود، سیب زمینی یا نان را جایگزین نماید، تا ضمن برقراری تعادل بین درآمد و هزینه ها منبع تغذیه ی افراد خانواده تأمین گردد، البته رضایت خاطر یا مطلوبیت اعضای خانواده نیز مهم است. ([2])

عوامل مؤثر در موفقیت برنامه ریزی و مدیریت بودجه ی خانوار

1. بهره وری مطلوب از زمان؛ عمر آدمی محدود و تجدیدنپذیر است؛ از این رو بهره وری صحیح از زمان بهترین برنامه ریزی در طول زندگی است. همان گونه که تحصیل علم و دانش در همه ی عمر پسندیده است، اما اگر در زمان مناسب و به موقع نباشد، نتایج مطلوب گرفته نمی شود، خسارت های اقتصادی نیز گاهی جبران ناپذیر می باشد.

2. تقسیم کار؛ یکی دیگر از عوامل مؤثر در موفقیت برنامه ریزی، تقسیم کار است.

شاید اداره ی خانه، ساده و بدون پیچیدگی به نظر آید، اما به کار بستن ظرافت های خاص و برنامه ریزی و اجرای صحیح توسط مدیر با کفایت سکون و آرامش را در کانون خانواده برقرار می سازد. تقسیم کار بین افراد خانواده می تواند بازدهی را بالا ببرد و از سنگینی و فشار کار بر یک نفر بکاهد. با تقسیم کار نیازی به صرف بخشی از بودجه ی خانواده برای اجیر کردن کارگر و مستخدم نخواهد بود. کارهای منزل بنا بر توان و مسؤولیت و نقشی که هر یک از افراد خانواده دارند، باید تقسیم شود. عدم تعادل در تقسیم کار منجر به ضعف جسمی و روحی و روانی یکی از دو رکن خانه؛ یعنی زن و مرد یا دیگر اعضای خانواده می شود.

تقسیم کار باید براساس برتری های نسبی باشد؛ یعنی به هر کس کاری را که می تواند بهتر انجام دهد، واگذار شود تا بازدهی نیز مطلوب گردد؛ چرا که کار خانه نیز جزء اساسی سیستم اقتصادی و اجتماعی است. حضرت زهرا (س) از این نظر نیز اسوه ی حسنه است. آن حضرت بهترین تقسیم کار را در منزل تنظیم می فرماید.

پیامبر گرامی اسلام (ص) نیز کارها را با توجه به توان و شرایط روحی، روانی و جسمی زن و مرد بین حضرت زهرا (س) و امام علی (ع) تقسیم فرمود. کارهایی که با نقش مادری و همسری ارتباط نزدیک دارد و در منزل انجام می شود بر عهده ی حضرت زهرا (س) و کارهای بیرون از منزل به امام علی (ع) سپرده شد.

البته این تقسیم کار منحصر به هر کدام نبود؛ بر همین اساس در سیره عملی حضرت علی (ع) می خوانیم که هشام می گوید: امام صادق (ع) فرمود: امیرالمؤمنین در کار خانه با حضرت زهرا (س) همکاری می کرد. هیزم جمع می نمود، آب می کشید، جارو می کرد و حضرت زهرا (س) گندم آسیاب می کرد و نان می پخت. ([3]) حضرت زهرا (س) با آن همه مقام و منزلت، کار خانه را خود انجام می داد و حتی کارها را با خادم خود تقسیم کرده بود. یک روز ایشان کارهای منزل را انجام می داد و روز دیگر فضا. ([4])

یادآور می شود که تقسیم کار به این معنا نیست که فعالیت زن منحصر در کار خانه است، بلکه زن می تواند با توجه به مدیریت و سازماندهی صحیح در امور خانواده و با محاسبه ی مطلوبیت حاصل از اشتغال همچون؛ خستگی ناشی از کار در منزل و بیرون از منزل، مخارج و ... علاوه بر بالا بردن سطح فعالیت های اجتماع در زمینه های مختلف به بودجه ی خانوار نیز کمک نماید.

نتیجه آن که نقش زن در اقتصاد خانواده همواره براساس مطلوبیت خانوار و ترجیحات فرهنگی و اجتماعی و صرف وقت در محیط خانه برای تأمین نیازمندی های خانوار یا صرف همان زمان در محیط خارج از خانه، یا حتی کارهای اقتصادی داخل منزل، باید مورد توجه مدیران بالای جامعه قرار گیرد؛ بدیهی است غفلت از این امر یا پرداختن به نقش های فرعی و حاشیه ای زن، ضربه های جبران ناپذیری بر شخصیت او و نیز کاهش بهره گیری اجتماعی از توان خدادادی این موجود نقش آفرین خواهد شد.

حداکثر سازی رفاه و مطلوبیت خانواده

پیدااست که درآمد خانواده تنها می تواند درصدی از نیازهای افراد خانواده را تأمین کند؛ از این رو باید از میان خواسته ها بهترین و لازم ترین انتخاب به عمل آید. نیاز به انتخاب در تمام طول زندگی وجود دارد. و همان گونه که اشاره شد؛ انتخاب قلب اقتصاد خانواده است. انتخاب کالاهای مختلف بستگی به درآمد خانواده و تشخیص آن ها دارد. هرچه درآمد محدود باشد، ترجیحات نیز

محدود می گردد و در نتیجه باید انتخاب ها درست و بهینه باشد تا بیشترین رضایت خاطر و مطلوبیت را برای افراد خانواده به بار آورد.

برای رسیدن به این سطح، همکاری پدر و مادر لازم و ضروری است، ولی نقش مادر با توجه به مسؤولیت مادری و همسری از پدر مهم تر است. بریز و بیاش ها و مخارج فرعی و غیر ضرور یا گاهی زیان آور، نه تنها سطح بهره وری اعضای خانواده را کاهش می دهد، بلکه به صورت فرهنگ و عادت نامطلوب به نسل های آینده منتقل می گردد. مادر می تواند با مهیا کردن شرایط صحیح برای افراد خانواده به حداکثر سازی رفاه و مطلوبیت افراد خانواده بپردازد تا تمامی افراد خانواده با عزت نفس، تندرستی روح و جسم و تعلیم و تربیت و آموزش صحیح سرمایه ی انسانی خود را در جهت اعتلا و رضای خدا به کار گیرند. و در آینده نیز افراد مفیدی برای جامعه باشند. در جامعه اسلامی حداکثر سازی رفاه و مطلوبیت خانواده فقط از طریق تأمین نیازهای مادی به دست نمی آید، بلکه نقش خانوار، در ارتباط با تولید و اقتصاد جامعه آن گاه بیشتر روشن می شود که بدانیم: نیروهای خلاق و مبتکر و مدیران کارآفرین و مغزهای دگرگون کننده مسیر جامعه همه و همه از کانون خانواده بر می خیزند و همان گونه که کیفیت مواد اولیه به کیفیت و عیار بالای معدنی که در دل طبیعت است، بستگی دارد؛ ظهور انسان های کارآفرین و درجه اهمیت آن ها به کیفیت پرورش خانواده بستگی دارد. تمام کسانی که تا کنون تمدن انسانی را متحول ساخته اند، حاصل مدیریت مطلوب کانون قدرتمند، سالم، عاطفی و کارآمد خانواده هستند؛ از این رو نقش عوامل غیر اقتصادی همچون عشق، محبت، راستی، امانت، ایثار و گذشت و ... در پرورش نیروی انسانی مؤثرند.

به عنوان نمونه کاربردی، پرورش و تربیت فرزندان راست گو باعث افزایش کیفیت نیروی کار می شود؛ زیرا راست گویی و درست کاری در فرآیند تولید و بازرگانی، موجب کسب درآمد بیشتر و جلب نظر مشتریان می گردد. پرهیز از دروغ و حيله و نیرنگ، اعتماد مردم را به تولید کننده و عرضه کننده بالا می برد و این امر موجب افزایش رونق اقتصادی جامعه و نیز گرمی بازار کار و اشتغال می گردد.

می توان از نمونه های کاربردی دیگر به ایجاد اعتماد به نفس در فرزندان اشاره نمود. این امر موجب می شود تا آن ها با تکیه بر اندیشه ی خلاق خود، انسان هایی کارآفرین شده و با جدیت و امید به نتایج درخشان تحقیق، همواره به دنبال کشف راه های جدید برای ارایه کالاها و خدمات با هزینه کمتر، اما کیفیت بالاتر باشند، همچنان که در دهه ی اخیر برخی از کشورها با رشد افزوده رو به رو بوده اند.

در سیره عملی حضرت زهرا (س) توجه به شخصیت بخشی فرزندان و ایجاد اعتماد به نفس در آن ها کاملاً مشهود است. از جمله ابزارهایی که روح اعتماد به نفس و مشکل ستیزی را در کودک زنده نگه می دارد، مسابقه و رقابت های سازنده است. روبرو ساختن کودکان با مشکلات و فراهم نمودن امکان رقابت برای آن ها موجب بالا رفتن حس اعتماد می گردد. این مسأله به قدری ارزشمند و سرنوشت ساز است که اولیای کودک باید برای آن برنامه ریزی کنند.

حضرت زهرا (س) برای ایجاد اعتماد به نفس در فرزندان خود آن ها را وادار و تشویق به مسابقه و ورزش می کرد. ([5])

از جمله نمونه ه ی دیگر؛ روحیه شادابی و نشاط و محبت در بین افراد خانواده است. افراد خمود و پژمرده از کارآیی لازم و مفید در امور اقتصادی و غیر اقتصادی برخوردار نمی باشند. افزایش کارآیی، موجب کاهش هزینه های تولید و در نتیجه سود افزوده و بهره وری اقتصادی بیشتر می شود.

از منظر اسلام، نفع شخصی و مطلوبیت فرد به تنهایی مطرح نیست، بلکه سهم هر یک از افراد جامعه در ضرر و منفعت کل جامعه اثر گذار است. ایثار، پشتکار، گذشت، درستی و راستی و دیگر فضایل و ارزش های فردی شاکله ی اجتماع را سالم و پر ثمر می سازد.

نتایج عملی این شیوه ی رفتاری در سیره ی حضرت زهرا (س) آشکار است.

توجه به آثار بخشش اطعام به مسکین و یتیم و اسیر در ماجرای نذر حضرت زهرا (س) جهت استشفای حسنین: راهنمای خوبی برای جامعه ی اسلامی است. امام علی (ع) و فرزندان و فضا ی خادمه نیز به این نذر عمل کردند. امام علی (ع) سه صاع جو برای آن سه شب تهیه کرد. حضرت زهرا (س) روز اول یک صاع آرد نمود و نان تهیه کرد. غروب آن روز مسکینی به در خانه آمد و تقاضای طعام کرد. شب دوم و سوم نیز یتیم و اسیر تقاضای غذا کردند و در این سه شب متوالی، روزه داران درگاه الهی با آب افطار کردند و قوت افطار را در راه خدا به نیازمندان بخشیدند. روز چهارم امام علی (ع) به اتفاق نور چشمان امام حسن و امام حسین 8 خدمت پیامبر (ص) رسیدند. پیامبر از دیدن حال ضعف آن ها گریست و جبرئیل آیات ذیل را در شأن حضرت فاطمه (س) و حضرت علی (ع) و امام حسن و امام حسین 8 نازل کرد. ([6])

(وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا) ([7]); و به [پاس] دوستی [خدا]، بینوا و یتیم و اسیر را خوراک می دادند. ما برای خشنودی خداست که به شما می خورانیم و پاداش و سپاسی از شما نمی خواهیم.

یکی از زیبایی های ایثار؛ ترجیح مطلوبیت دیگری بر مطلوبیت خویش است و این گونه رفتار نزد خدای متعال محبوب است و رضایت پروردگار را در پی دارد. قرآن می فرماید: آن ها به خاطر رضایت خداوند اطعام نمودند، بی آن که انتظار اجر و پاداش داشته باشند. نیز آن حضرت در شب عروسی لباس خود را به دختری فقیر بخشید و خود با لباس کهنه به خانه داماد رفت و به آیه ی: (لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ...). ([8]) عمل نمود. ([9])

مدیریت و نقش تغذیه

مدیر لایق و قوی برای تغذیه سالم و کافی نیز برنامه ریزی می نماید. توجه به بهداشت و سلامتی روحی، روانی و جسمی افراد خانواده، افرادی سالم و نیرومند را به جامعه تحویل می دهد.

روش تربیتی و اخلاقی حضرت زهرا (س) بهترین شیوه و تجربه برای ساختن نسلی پاک و سعادت مند است. لقمه ی پاک و حلال و نیز تأمین مواد غذایی لازم، سلامت روحی و جسمی فرزند را در پی دارد. آرامش و آسایش افراد خانواده به دنبال در اختیار داشتن امکانات فراوان نیست، بلکه برعکس هرچه امکانات و لوازم زندگی بیشتر باشد عمر انسان برای استفاده از آن ها بیشتر صرف می گردد؛ در نتیجه دلواپسی و نگرانی ها رو به افزایش است و دغدغه ی رسیدگی و نگه داری وسایل بر اضطراب و استرس روزانه ی افراد نیز می افزاید؛ بنابراین با زندگی ساده و دور از تجملات، آسایش و آرامش بیش تر فراهم می گردد و انسان بهتر می تواند به رشد و پیشرفت معنوی و روحی بپردازد. با ماشینی تر شدن زندگی نه تنها از مشکلات زندگی کاسته نشده، بلکه شلوغی و پرکاری، استراحت و آسایش خاطر را به مخاطره می اندازد. بارها در تاریخ خوانده ایم که حضرت زهرا (س) فرزندان را به قیمت گرسنگی خود سیر می کرد. و این نکته توجه خاص حضرت به تغذیه فرزندان را نشان می دهد. زندگی ساده، خانه ی گلی و ... حضرت زهرا (س) محل رشد و کمال والاترین بندگان خدا بود.

توجه به تحرک و بازی کودکان در شیوه ی تربیتی حضرت زهرا (س) جایگاه خاصی دارد. تا آن جا که فعالیت و تکاپو برای سلامتی و رشد مناسب کودک ضروری است، حتی برای تشویق کودکان به تحرک و بازی، بزرگ ترها نیز باید تن به بازی و جست و خیز بدهند. ([10]) همچنان که پیامبر گرامی اسلام (ص) فرمود: من کان عنده صبی فلیتصاب له ([11]); در خانه ای که بچه ای باشد تو باید برای او بچه شوی [با او مثل خودش که بچه است بازی کنی و هم بازی او باشی].

هم بازی شدن رسول خدا (ص) با فرزندان حضرت زهرا (س) بیان گر این نکته است که بازی و تحرک کودک یکی از لوازم تربیت صحیح محسوب می شود. ([12]) توجه کافی حضرت علی (ع) و حضرت فاطمه (س) در خانه به بازی کودکان موجب شادابی و نشاط روز افزون آن ها می شد. بی شک بالا رفتن کیفیت بهره وری و کارآیی نیروی انسانی، در توسعه و رشد جامعه تأثیر شایان توجه دارد.

بهداشت و درمان

حفظ تندرستی و سلامتی افراد خانواده از مهم ترین وظایف خانواده است و باید بخشی از درآمد خانواده به این مهم اختصاص یابد. مصرف بخشی از درآمد برای بهداشت می تواند جلوگیری از هزینه های درمان بیماری ها باشد. واکسیناسیون اعضای خانواده در برابر بیماری، استفاده از وسایل بهداشتی و ... در سلامت خانواده مؤثر است. توجه و مراقبت مادر و برنامه ریزی و عمل نمودن به موقع مهم ترین اقدام به شمار می آید. ([13])

آثار رفتار اقتصادی زنان بر مصرف کل جامعه

بی شک رفتارهای مصرفی بر حجم مصرف کل در جامعه تأثیرگذار است. از دید اقتصادی هرچه میل نهایی افراد جامعه به مصرف، بیشتر باشد؛ فرآیند ضریب فزاینده و روابط بین متغیرهای کلان اقتصادی مصرف کل بیشتر خواهد شد. با ایجاد تقاضای مؤثر برای کالاهای و خدمات، تولید کل فزونی یافته و در نتیجه درآمد ملی افزایش می یابد. از نظر اسلام مصرف باید در چارچوب صحیح و متعادل و دور از اسراف و تبذیر صورت پذیرد. همان گونه که اسلام تأکید و سفارش به اسراف نکردن و مصرف صحیح و به اندازه دارد؛ بر انفاق نیز تأکید می نماید. با انفاق؛ روح هم بستگی و کمک به دیگران تقویت می شود. زن می تواند با پرهیز از اسراف و تبذیر جلوی اتلاف و هدر رفتن امکانات، لوازم، مواد غذایی، پوشاک و ... بگیرد و جامعه را به سوی مصرف صحیح راهنما باشد.

کالاهای مصرفی هر خانواده را می توان به دو گروه تقسیم کرد

1. کالاهای مصرفی با دوام؛ همچون مواد غذایی که باید براساس برنامه استفاده شود. مادر خانواده باید مواد ضروری چهارگانه (پروتئین، چربی، قند، ویتامین) را در برنامه غذایی افراد خانواده بگنجانند؛ بدین منظور آشنایی به اصول علم تغذیه و آگاهی از قیمت مواد غذایی مختلف و توجه به بودجه خانواده از عناصر اصلی تهیه ی مواد غذایی مناسب می باشد. مادر می تواند در صورت محدودیت درآمد با جایگزینی مواد غذایی ارزان تر (با خواص مشابه) نیازهای تغذیه ای خانواده را تأمین کند. مادر خانواده باید در این جایگزینی توجه به ذائقه و ترجیحات خانواده داشته باشد. غذا باید به اندازه نیاز خانواده تهیه شود. پرخوری در اسلام مذموم است و موجب بیماری و

افزایش هزینه ی خانواده می شود که در صورت محدودیت درآمد، باعث فشار و تحدید بر دیگر بخش های تقسیم درآمد می گردد. و حال آن که اگر خانواده ها بخشی از هزینه ی مواد غذایی را صرف خریداری کتاب و محصولات فرهنگی بنمایند از مشکلات و ضعف فرهنگی جامعه کاسته خواهد شد.

ب. کالاهای با دوام؛ مانند مسکن که باید به هنگام خرید آن توجه به امکانات، محلّه و ... نمود و از نظر قیمت متناسب با درآمد و انتظار باشد تا میزان مطلوبیت و رفاه خانواده بالا رود. ([14])

آثار رفتار اقتصادی زنان بر پس انداز کل جامعه

در بینش اسلام سرمایه گذاری در راه فعالیت های تولیدی ممدوح است. پیامبر اعظم (ص) فرمود: اگر مسلمانی اقدام به کشت درخت و زراعت نماید که پرنده یا انسانی از آن استفاده کند؛ این کار برای او عمل خیر به حساب خواهد آمد و بهترین سرمایه، سرمایه اخروی است. ([15])

تقسیم و بخشش درآمد فدک از سوی حضرت زهرا (س) به مستمندان و تلاش برای احقاق حق و باز پس گیری آن از غاصبان به عنوان بهترین سرمایه برای جامعه مسلمین و رفع محرومیت و پیشرفت اقتصادی به شمار می آید؛ چرا که آن حضرت در پی جلب و کسب منافع شخصی و خانوادگی خویش نبود، بلکه از سرمایه ی آن در جهت سازندگی و توسعه و پیشرفت اقتصادی جامعه اسلامی استفاده می نمود.

خلاصه ی کلام:

1. مادران می توانند در اقتصاد خانه و در سطح اقتصاد کلان جامعه نقش اساسی و محوری داشته باشند.
2. زنان جامعه امروز ما، با الگو گرفتن از فاطمه زهرا (س) نقش کارآمدی در رشد و بالندگی سرمایه های انسانی دارند.
3. زن می تواند با سازماندهی و مدیریت صحیح بین درآمد و مصرف توازن برقرار سازد.
4. زنان به عنوان عامل نیروی کیفی کار، در جریان بهره وری و تولید ناخالص ملی ایفای نقش می نمایند.
5. مهیا ساختن کانونی گرم برای اعضای خانواده و ایجاد محیطی سرشار از محبت، دوستی، تفاهم و ... در افزایش بهره وری عوامل تولید تأثیرگذار است.
6. زنان با تأسی به سیره ی عملی حضرت زهرا (س) نقش مؤثر و کلیدی در سلامت جامعه و پرورش نیروهای فعال و مولد، در رشد و توسعه اقتصادی جامعه سهم عمده ای دارند.

پی نوشت ها :

- [1]. ذخائر العقبی، ص 51 .
- [2]. اقتصاد خانواده، ص 28 .
- [3]. بحارالانوار، ج 43، ص 151.
- [4]. احقاق الحق، ج 10، ص 277.
- [5]. ر.ک؛ نهج الحیة، ص 45.
- [6]. تفسیر مجمع البیان، ج 5 ، ص 402.

[7]. الدّهر (76) : 8 و 9.

[8] . آل عمران (3) : 92.

[9]. کریمی جهرمی، سیره و سخن فاطمه (س)، و ذبیح الله محلاتی، ریاحین الشریعة، ص 104.

[10]. جلوه های رفتاری حضرت زهرا (س)، ص 37.

[11]. وسایل الشیعة، ج 15، ص 22.

[12]. ابراهیم امینی، فاطمه بانوی نمونه اسلام.

[13]. اقتصاد خانواده، ص 124

[14]. اقتصاد خانواده، ص 104.

[15]. اسلام و توسعه اقتصادی، ص 205.